



<https://liar.ui.ac.ir/?lang=en>

Literary Arts

E-ISSN: 2322-3448

Document Type: Research Paper

Vol. 14, Issue 2, No.39, Summer 2022, pp 1-16

Received: 10/05/2022 Accepted: 06/08/2022

## Paradise, Light, and Beauty: Fundamental Metaphors in *Abhar al-Asheqeen*

**Samira Bakhtiari Nesab**

Ph. D. Graduate of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran  
bakhtiari.smr@gmail.com

**Khairullah Mahmoudi\***

Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran  
mahmoudi\_kh27@yahoo.com

### Abstract

*Abhar-ol-Asheghin*, as a volume that uses complex, metaphor-based language, is thought-provoking and obscure. Despite the fact that previous studies have been conducted on the book, its linguistic and intellectual features are not yet fully known. Due to the linguistic features of *Abhar-ol-Asheghin* and the capacity of conceptual metaphor theory for simultaneous analysis of language and thought, the current study investigates the conceptual metaphors in *Abhar-ol-Asheghin* by relying on the structural relations between them. This study does not consider the metaphors to be of the same value; instead, it deals with the structure arising from the relations between conceptual metaphors by considering 'the expansion of the mappings of a conceptual domain' in the process of 'entailment'. 'Paradise', 'light', and 'beauty' are the most significant conceptual domains in the text and have been used for the metaphoric understanding of the fundamental concepts in Rouzbehan's mystical thinking. Other conceptual domains in the text are activated through the expansion or re-examination of these domains. It can be said that the structure arising from the relations between conceptual metaphors in *Abhar-ol-Asheghin* has three layers: first, Paradise, light, and beauty; second, the expansion of the conceptual domains in the first layer; and third, the re-examination of the conceptual domain in the first layer with the aid of a few other conceptual domains.

### 1. Introduction

*Abhar al-Asheqeen* features a complicated language due to the accumulation of images and similes, and to understand it, one has to go through the tangled corridor of its words and images. The theory of conceptual metaphor and explaining the relationship between abstract and concrete concepts is a suitable approach for analyzing the language and thought of texts such as *Abhar al-Asheqeen*. The main purpose of the present study

\*Corresponding author

bakhtiarinasab, S., mahmoudi, K. (2022). 'Paradise', 'Light' and 'Beauty': Fundamental Metaphors in *Abhar-ol-Asheghin*. *Literary Arts*, 14(2), 1-16.



2322-3448 / © 2022

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).



<http://dx.doi.org/10.22108/liar.2022.131742.2094>



<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088027.1401.14.2.1.9>

is to find the most important conceptual metaphors in this text according to central ideas and their expansion in the process of implication and the structural relationships of metaphors with each other.

### 1.1. Preliminary Research

Research about Rozbahan's *Abhar al-Asheqeen* is abundant; however, the followings are among those conducted with a conceptual metaphor approach. Agha Hosseini et al. (2016) propose the concept of simile based on which they further examine the conceptual domains of *Abhar al-Asheqeen*, and conclude that there are 44 conceptual ideas in this text. Fotoohiroodmojeni and Rahmani (2017), in their article 'the Function of Metaphor in Expressing the Mystical Experiences of Rozbahan Baghli in *Abhar al-Asheqeen*' argue that the most significant conceptual metaphor of *Abhar al-Ashqeen* is the one where the world is assimilated to a gown worn by the bride of truth. However, this conclusion is based on the concept of mystical experience and previous research on Rozbahan without a thorough analysis of other metaphors available in *Abhar al-Ashqeen*. Hashemi (2015) is another researcher who has examined the conceptual metaphors related to the concept of love in several mystical prose texts, including *Abhar al-Ashqeen*.

## 2. Discussion: Conceptual Elements in the Text of *Abhar al-Asheqeen*

Heaven, light, and beauty are the three macro conceptual domains and the central mappings in *Abhar al-Ashqeen* that we further study.

### 32.1. The Central Concepts of *Abhar al-Ashqeen*

#### 32.1.1 Heaven

In *Abhar al-Ashqeen*, eternity is illustrated as the garden of paradise. This metaphorical understanding appears in the form of compositions such as the eternal garden in the text. Also, the garden is an objective concept for the perception of eternal beauty; the sort that the beauty of this world resembles.

#### 32.1.2 Beauty

The second concept that Rozbahan uses to talk about eternity is beauty. Combinations such as the beauty of the kingdom, the beauty of meaning, the beauty of spirituality, and the beauty of observation confirm this metaphorical perception.

#### 32.1.3 Light

Rozbahan perceives eternity and its related concepts as light. Holy souls, glory, nature, heaven, goodness, faith, step, attributes, happiness, power, and manifestation are among the eternity concepts acting like a source of light that vanishes with distance. In addition to the metaphorical use of light in *the Qur'an*, which is Rozbahan's source of reliance, light is a tool and radix for seeing, and based on the common metaphor to know is to see, light is connected with the concept of knowledge. This is where the concept of hijab, which can potentially exist in the concept of light, emerges in *Abhar al-Asheqeen*.

### 32.2. Development of Central Schemes

The conceptual layers of heaven, light, and beauty in the place of the central mappings are expanded according to the process of implication and provide a context for understanding other mystical concepts in the framework of modern worldview by becoming macro conceptual schemes.

#### 32.2.1 Heaven as a Central Concept

From the expansion of the central mapping of heaven, the concepts of hell, sky, road, and sky appear in the text of *Abhar al-Asheqeen*. To understand eternity, heaven is considered to be at the highest level of the sky while the hell is at the lowest level to imply the concept of an accident. As heaven in the holy texts is considered as a garden in the sky, every other entity appearing in the sky relates to heaven in *Abhr al-Ashqeen*. Therefore, concepts that are somehow synonymous with eternity, or related to it, are understood as the sky in this text, and the sky, per se, is like a way between heaven and hell. From the expansion of the concept of the sky, the holy territory of God and metaphors such as "the heart is the earth" are obtained.

#### 32.2.2 Beauty and Light as Central Concepts

As explained earlier, the concepts of eternity and accident are understood as light and beauty. Based on this premise, the relationship between eternity and accident is explained. In *Abhar al-Ashqeen*, the concepts such as window and mirror, container and content, and 'eltebas' are used to metaphorically understand this relationship.

### 32.2.2.1 The Concepts of Window and Mirror

There is a relationship between the beauty of the accident and the eternal beauty; the former is the source of the perception of the latter. Also, based on the general metaphor 'to know is to see', seeing the beauty of an accident is like knowing (perceiving) the eternal beauty. As a result, the combination of this general metaphor and the concept of beauty generates ideas of window and mirror in Rozbahan's mindset and adds to the conceptual domain of beauty. Also, objective concepts such as wine in a glass, Meshkat, candle, and bowl that all express the idea of content and container, are used to understand the relationship between the accident and eternity and fall under the metaphor 'the accident is the container of eternity'. The metaphorical concept of Eltebas also stems from the concepts of beauty and light. Eltebas implies both covering and revealing and is used for the perception of beauty. Comparing the three sets of window and mirror, container and content, and Eltebas, it can be said that the first two explain a facet of the relationship between accident and eternity; the former has more of an epistemological dimension while the latter has more of an existential nature. But the metaphor of Eltebas shows both aspects at the same time.

### 32.3 Recognition of the Central Concepts

Sometimes abstract concepts are multifaceted and complex; that is why several conceptual factors are used simultaneously to understand them. Moreover, as the conceptual domain of the origin might be too complex or abstract, it is perceived in a metaphorical process. Some of the conceptual metaphors of Abhar al-Ashqeen are the result of such recognition. Rozbahan uses the conceptual domains of the king, war, mine, and bridge to metaphorically recognize more abstract mystical concepts.

## 3. Conclusion

Eternity is understood through the three concepts of paradise, light, and beauty in Abhar al-Asheqeen. These have been developed in the central mapping of the text and have caused the emergence of other metaphors. Spatially imagining eternity (heaven) helps form a coherent structure of conceptual metaphors in such a way that it can be said the most important metaphorical mapping in *Abhar al-Ashqeen* is the perception of eternity as heaven, and further as light and beauty. This metaphorical understanding has created a coherent structure comprising three stages. The first is the metaphorical understanding of eternity (heaven, light, and beauty); the second is the expansion of the metaphors related to the first stage (hell, sky, window, mirror, etc.); and the third is a process of metaphorical recognition. This process refers to the role of previous metaphors in understanding other aspects of the main worldview concepts (king, war, mine, and bridge). The remarkable point of this generative structure is that the metaphors of Eltebas, bridge, and sky, despite implying the important worldview and mysticism of Rozbahan, in an expletory process of expansion, have risen from the heart of early metaphors. This coherent structure with three layers, in addition to an illustration of the power of the primary metaphors and central mappings of *Abhar al-Asheqeen*, expresses the deep reconnaissance of Rozbahan and his mystical experiences that constantly give birth to new mystical concepts. This very feature distinguishes Rozbahan from other mystics.

His discovery approach and the formation of the important elements of his worldview based on the metaphorical recognition and re-identification of the fundamental elements make *Abhar al-Ashqeen* a perfectly reliable example to show the power of conceptual metaphors in the generation of meaning and conception in the process of 'requirement' and relying on 'central mapping'. Also, these two terms from the conceptual metaphor theory could provide a reliable criterion to determine the important metaphor(s) in the text.

**Keywords:** Rouzbehan, Conceptual Metaphor, *Abhar-ol-Asheghin*, Paradise, Light, Beauty.

## References

- Aghahosseini, H., Mirbagherifard, S. A., & Nafeli, M. (2016). Investigating the domain similes in Abhar-al-Ashqeen of Roozbehan-e-Baghali. *Journal of Farsi Literature (Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tehran)*, 6(1), 57-76.
- Azarnoosh, A. (2000). *Contemporary Arabic-Farsi dictionary*. Tehran: Ney Publication.
- Bakhtiari Nasab, S., & Mahmoudi, Kh. (2018). The prose of conceptual metaphors of Lam-āt. *Periodical of Mystic Literature and Mythology*, 51, 83-114.

- Fotoohiroodmojeni, M., & Rahmani, H. (2017). Application of metaphor in the expression of Roozbehan-e-Baghali's mystic experiences in Abhar-al-Asheghin. *Journal of Mysticism*, 138-164.
- Hashemi, Z. (2015). *Sufist love in the mirror of metaphor: Metaphoric systems of love in prosaic mystic texts based on cognitive metaphor theory*. Tehran: Elmi Publication.
- Hosseini, M. (Ed.) (2014). *Roozbehan-e-Baghali's Kashaf-al-Asrar*. Tehran: Sokhan Publication.
- . (2014). *Investigation and analysis of Roozbehan's mystic experiences in Kashaf-al-Asrar based on Steven Katz's constructivist approach*. PhD Thesis. Tarbiat Modares University, Tehran.
- Kövecses, Z. (2017). *Metaphor: A practical introduction*. Translated by Jahanshah Mirzabeigi. Tehran: Agah Publication.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago: Chicago University Press.
- NasafiMirbagerifard, S. A. (Ed.) (2012). *Nasafi's Kashaf-al-Haghayegh*. Tehran: Sokhan Publication.
- Moein, M. (1999). *Farsi dictionary*. Tehran: Amirkabir Publication.
- Rezaei, A. (2019). Metaphor in the course of time: Investigation, analysis, and critique of the evolution of the definition of metaphor in Arabic and Farsi rhetorical works. *Quarterly Journal of Literal Techniques*, 11(1), 63-72.
- Semino, E., & Steen, G. (2008). Metaphor in Literature. In Gibbs, R. W. Jr. (Ed). *The Cambridge handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge Press. 232-246.
- Tamaddon, E. (2018). *Investigation and analysis of Roozbehan's mystic behavior*. PhD Thesis. University of Isfahan, Iran.
- *The Holy Quran*.
- Roozbehan-e-BaghaliTorabi, A. (Ed.) (2017). *Roozbehan-e-Baghali's Abhar-al-Asheghin*. PhD Thesis. University of Isfahan, Iran.



«بهشت»، «نور» و «زیبایی»

استعاره‌های بنیادین *عبرالعاشقین*

سمیرا بختیاری‌نسب، دانش آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

bakhtiari.smr@gmail.com

خیراله محمودی، دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

khairolah@shirazu.ac.ir

چکیده

*عبرالعاشقین* با زبانی پیچیده و استعاره‌محور، متنی تأمل‌برانگیز و دیرپاب است. با وجود پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده، هنوز ویژگی‌های زبانی و فکری این اثر به درستی شناخته نشده است. در پژوهش حاضر، با توجه به ویژگی‌های زبانی *عبرالعاشقین* و ظرفیت نظریه استعاره مفهومی در تحلیل هم‌زمان زبان و اندیشه، استعاره‌های مفهومی این متن با تکیه بر روابط ساختاری آنها تحلیل می‌شود. در این پژوهش، ارزش استعاره‌ها یکسان انگاشته نشده است؛ بلکه با توجه به «بسط نگاشت‌های یک حوزه مفهومی» در فرایند «استلزام»، به ساختار برآمده از روابط استعاره‌های مفهومی متن پرداخته می‌شود. «بهشت، نور، زیبایی» مهم‌ترین حوزه‌های مفهومی مبدأ متن هستند که برای شناخت استعاره مفاهیم بنیادین اندیشه عرفانی روزبهران به کار رفته‌اند. از بسط یا بازشناخت این حوزه‌های مفهومی اولیه، دیگر حوزه‌های مفهومی در متن فعال شده‌اند. سرانجام می‌توان گفت ساختار برآمده از روابط استعاره‌های مفهومی *عبرالعاشقین* سه لایه دارد: لایه اول: بهشت و نور و زیبایی؛ لایه دوم: بسط حوزه‌های مفهومی لایه اول؛ لایه سوم: بازشناخت حوزه مفهومی لایه اول با چند حوزه مفهومی دیگر. **کلید واژه‌ها:** روزبهران؛ استعاره مفهومی؛ *عبرالعاشقین*؛ بهشت؛ نور؛ زیبایی

۱- مقدمه

روزبهران بقلی (متولد ۵۰۶ ق.) عارفی منحصربه‌فرد در میان عارفان اسلامی است. مشرب عرفانی کشف‌محور او تجربه‌های عرفانی ویژه‌ای پدید آورده که لزوماً در زبان ویژه‌ای نیز نمود یافته است؛ *عبرالعاشقین* عرصه ظهور و بروز این تمایز است. پیچیدگی زبان و مفاهیم این متن باعث شده است با وجود اهمیت و غنای عرفانی آن، همچنان متنی بکر و ناشناخته باشد؛ چنانکه با وجود پژوهش‌های درخوری که درباره این متن انجام شده، همچنان ناشناخته باقی مانده است.

مسئول مکاتبات

بختیاری‌نسب، سمیرا، محمودی، خیراله. (۱۴۰۱). «بهشت»، «نور» و «زیبایی»: استعاره‌های بنیادین *عبرالعاشقین*. *فنون ادبی* ۱۴ (۲)، ۱-۱۶.



تودرتویی تصاویر و تشبیه‌ها، زبان *عبرالعاشقین* را پیچیده کرده است؛ اما برای نزدیک‌شدن به این متن و درک آن، چاره‌ای به‌جز گذر از دالان درهم‌تنیده واژه‌ها و تصاویر آن نیست؛ برای این کار نیازمند روشی هستیم که بتواند برای دسته‌بندی و تحلیل مفاهیم یاری‌رسان باشد. نظریه استعاره مفهومی به‌دلیل درک مفاهیم انتزاعی همانند مفاهیم عینی، در تبیین تجربه عرفانی راهگشاست؛ در نتیجه در تحلیل *عبرالعاشقین* نیز می‌تواند کارگر باشد.

### ۱-۱ پیشینه پژوهش

از پژوهش‌هایی که درباره روزبهان انجام شده است، می‌توان به رساله تمدن (۱۳۹۷) با عنوان بررسی و تحلیل مشرب عرفانی روزبهان اشاره کرد؛ اما بیشتر پژوهش‌هایی که درباره آثار او از جمله *عبرالعاشقین* انجام شده، در چارچوب نظریه استعاره مفهومی بوده است. پیش از پرداختن به این پژوهش‌ها، باید از مقاله رضایی (۱۳۹۸) با عنوان «استعاره در گذر زمان: بررسی، تحلیل و نقد تطور تعریف استعاره در آثار بلاغی عربی و فارسی» نام برد که به‌سبب داشتن نگاه انتقادی به مفهوم استعاره، پژوهشی شایان ذکر است.

از پژوهش‌های انجام‌شده با محوریت *عبرالعاشقین* و استعاره مفهومی، این پژوهش‌ها را می‌توان برشمرد: آقاحسینی و همکاران (۱۳۹۵) با تکیه بر مفهوم پیشنهادی خود (تشبیه حوزه‌ای) حوزه‌های مفهومی *عبرالعاشقین* را بررسی کرده و بر آن‌اند که چهل و چهار حوزه مفهومی در این متن وجود دارد. فتوحی و رحمانی (۱۳۹۶) در «کارکرد استعاره در بیان تجارب عرفانی روزبهان بقلی در *عبرالعاشقین*» بر آن‌اند که «جهان لباسی است بر پیکر عروس حقیقت» مهم‌ترین استعاره مفهومی *عبرالعاشقین* است؛ نویسندگان این مقاله، بدون تحلیل همه استعاره‌های *عبرالعاشقین*، با تکیه بر مفهوم تجربه عرفانی و پژوهش‌های پیشین درباره روزبهان، این استعاره را مهم‌ترین استعاره متن خوانده‌اند. هاشمی (۱۳۹۴) استعاره‌های مفهومی مربوط به مفهوم عشق را در چند متن مشهور عرفانی از جمله *عبرالعاشقین* بررسی کرده است. او در پژوهش خود، استعاره‌های دارای مفهوم عشق را بررسی کرده است. از پژوهش‌هایی که به روابط استعاره‌های مفهومی یک متن پرداخته‌اند، می‌توان به دو پژوهش اشاره کرد: بختیاری‌نسب (۱۳۹۹) که به تحلیل رابطه زبان و جهان‌بینی با رویکرد استعاره مفهومی، در چهار متن مشهور عرفانی از جمله *عبرالعاشقین* پرداخته است و بختیاری‌نسب و محمودی (۱۳۹۷) که روابط ساختاری استعاره‌های مفهومی لمعات را بررسی کرده‌اند.

در پژوهش‌هایی که تاکنون درباره استعاره‌های مفهومی *عبرالعاشقین* انجام شده است (به‌جز دو پژوهش اخیر) پژوهشگران به ارتباط استعاره‌های مفهومی با یکدیگر توجه نکرده‌اند. تنها فتوحی و رحمانی (۱۳۹۶) با معرفی استعاره مفهومی «جهان لباسی است بر پیکر عروس حقیقت» بر آن‌اند که این استعاره، مهم‌ترین استعاره مفهومی *عبرالعاشقین* است. با دلایلی که در مقاله حاضر خواهد آمد، نشان خواهیم داد که با در نظر گرفتن «نگاشت مرکزی» و «فرایند استلزام»، استعاره و حوزه مفهومی دیگری، بنیاد استعاره‌های مفهومی *عبرالعاشقین* را تشکیل می‌دهد.

### ۲-۱ پرسش پژوهش

هدف اصلی این مقاله یافتن مهم‌ترین استعاره‌های مفهومی متن با توجه به «چگونگی گسترش نگاشت‌ها در فرایند استلزام» و «روابط ساختاری استعاره‌ها با یکدیگر» است؛ بنابراین این مقاله در پی یافتن پاسخ دو پرسش زیر است:

۱) مهم‌ترین حوزه‌های مفهومی *عبرالعاشقین* کدام است؟

۲) این حوزه‌های مفهومی چه ارتباطی با یکدیگر دارند و چگونه حوزه‌های مفهومی دیگر را در متن فعال کرده‌اند؟

### ۳-۱ نظریه استعاره مفهومی

لیکاف و جانسون در دهه هشتاد میلادی با انتشار مقاله «استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم» دیدگاه تازه‌ای درباره استعاره ارائه دادند. در این نگاه تازه، استعاره ابزاری برای زینت‌بخشی به کلام نیست؛ بلکه شیوه‌ای برای شناخت و ادراک مفاهیم انتزاعی است که لزوماً در زبان نمود دارد. این دو زبان‌شناس درک مفهومی انتزاعی به کمک مفهومی عینی در فرایند استعاری را «استعاره مفهومی» و ظهور زبانی آن را «استعاره زبانی» نامیدند (Semino and Steen, 2008: 235).

در شکل‌گرفتن هر استعاره مفهومی دو حوزه مفهومی عینی و انتزاعی دخیل هستند. حوزه مفهومی عینی که برای حوزه مفهومی دیگر، عبارت‌های استعاری را از آن استخراج می‌کنیم، حوزه مبدأ و حوزه انتزاعی که در این فرایند استعاری ادراک، فهمیده می‌شود، حوزه مقصد نامیده می‌شود (کوچش، ۱۳۹۶: ۲۱). تناظر منظم میان اجزای این دو حوزه را «نگاشت» می‌نامند (Lakoff and Johnson, 2003: 139).

در تناظر میان دو حوزه مفهومی عینی و انتزاعی، چندین نگاشت اتفاق می‌افتد؛ یعنی تناظری یک‌به‌یک میان اجزای دو حوزه برقرار می‌شود؛ اما از میان همه این تناظرها، یک تناظر اهمیت بیشتری دارد. به بیان دیگر یک مفهوم از حوزه انتزاعی اهمیت بیشتری دارد. کوچش نگاشت مربوط به این مفهوم را نگاشت مرکزی می‌نامد؛ بنابراین هر نگاشتی که در آن، معنی متمرکز اصلی مبدأ بر مقصد نگاشته می‌شود، نگاشت مرکزی است (kovecses, 2010: 140). «کوچش ویژگی‌های زیر را برای نگاشت‌های مرکزی در نظر می‌گیرد: ۱. از نظر مفهومی، نگاشت‌های مرکزی موجب شکل‌گرفتن نگاشت‌های دیگر می‌شوند، یا حتی جزء تشکیل‌دهنده نگاشت‌های پایه یا استلزام‌های استعاری هستند؛ ۲. از نظر فرهنگی، نگاشت‌های مرکزی، نشان‌دهنده دغدغه‌های اصلی و مهم انسان درباره قلمروهای هدف هستند؛ ۳. از نظر انگیزشی، نگاشت‌های مرکزی نگاشت‌هایی هستند که بیشتر به صورت تجربی انگیخته می‌شوند؛ خواه این تجربه فیزیکی باشد خواه فرهنگی؛ ۴. از نظر زبانی نگاشت‌های مرکزی، تعبیر زبانی استعاری را که بر استعاره مفهومی تسلط دارند، ایجاد می‌کند» (هاشمی، ۱۳۹۴: ۳۸).

این نگاشت مرکزی در فرایندی به نام «استلزام»، نگاشت‌های دیگری میان دو حوزه مفهومی ایجاد می‌کند؛ زیرا ما به همان شیوه‌ای که درباره حوزه مفهومی مبدأ می‌اندیشیم و استدلال می‌کنیم، حوزه مفهومی مقصد را نیز درک می‌کنیم. در نتیجه، نگاشت‌هایی افزون‌بر نگاشت‌های اولیه شکل می‌گیرد. فرایند شکل‌گیری این نگاشت‌های اضافی را استلزام می‌نامند (رک. هاشمی، ۱۳۹۶: ۴۲).

استلزام و نگاشت‌های میان حوزه‌های مفهومی که در زیرساخت متن وجود دارند، باعث انسجام در سطح زبان می‌شوند و به واحدهای به‌ظاهر پراکنده متن، نظام می‌دهند. یکی از انسجام‌بخش‌ترین استعاره‌ها در میان انواع استعاره‌های مفهومی، کلان‌استعاره‌ها هستند. این استعاره‌ها در زیرساخت متن حضور دارند؛ بدون اینکه لزوماً در سطح زبانی به‌طور مستقیم ظاهر شوند؛ بلکه این استعاره‌ها، استعاره‌های دیگری را در متن فعال می‌کنند (رک. کوچش، ۱۳۹۶: ۹۹-۱۰۰). در ادامه، با توجه به نقش «نگاشت مرکزی»، «استلزام» و «کلان‌استعاره‌ها» در پیوند استعاره‌های یک متن با یکدیگر، استعاره‌های مفهومی عبهرالعاشقین با تکیه بر این سه مفهوم بررسی و تحلیل می‌شود.

## ۲- حوزه‌های مفهومی عبهرالعاشقین

«بهشت»، «نور» و «زیبایی» سه حوزه مفهومی کلان و در واقع نگاشت‌های مرکزی در عبهرالعاشقین هستند. بنابر روایت قرآن و متون مقدس، آدم و حوا در بهشت ساکن بوده و از آنجا رانده شده‌اند (اعراف: ۲۴). همچنین بارها در قرآن خداوند به مثابه نور دانسته شده است (نور: ۳۵). طبق حدیث «الله جمیل و یحب الجمال»، مفهوم زیبایی برای ادراک خداوند به کار رفته است. روزبهان نیز از همین سه مفهوم برای ادراک ازلیت و مفاهیم ازلی استفاده کرده است.

### ۲-۱ نگاشت‌های مرکزی عبهرالعاشقین

#### ۲-۱-۱ حوزه مفهومی بهشت

در عبهرالعاشقین «ازلیت» مانند «باغ بهشت» درک می‌شود؛ چنانکه گفته شد، مضمون باغی ازلی که آدم و حوا در آن ساکن بوده و از آن رانده شده‌اند، در متون مقدس وجود داشته و به متون متأثر از آن راه یافته است. این درک استعاری در

عبرالعاشقین به صورت ترکیب‌هایی مانند «باغ ازل» ظهور زبانی می‌یابد: «مرغ باغ ازل در آشیان افعال به پرده صنع در پنهان شده بود» (روزبهران بقلی: ۱۳۹۶: ۶).

درواقع روزبهران این استعاره کهن را در اختیار می‌گیرد و مفاهیم ازلی یا مفاهیم مرتبط با ازلیت را همانند باغ درک می‌کند؛ مفاهیمی مانند «عشق»، «جمال»، «دل»، «توحید»، «قرب»، «قدرت»، «کشف» و «معرفت»: «در باغ عشق را به سر پیش شونند» (همان: ۵۴)؛ «عالم عبودیت مشرق جمال ربوبیت است. در آن صحرا از باغ قرب بوی خوش اتحاد درآید» (همان: ۱۰۱؛ نیز ۱۰۶، ۱۳۷). همچنین باغ، مفهومی عینی برای ادراک «زیبایی ازلی» نیز هست. زیبایی‌ای که زیبایی این جهانی یادآور آن است: «... هر ذره‌ای از وجود، از چمن باغ جمالت خیالی بیند» (همان: ۶۲؛ نیز ۶۶). حوزه مفهومی باغ، شامل اجزایی مانند گل و مرغ است.

### ۱-۱-۲ گل

میان دو مفهوم عینی گل و باغ، رابطه جزء و کل برقرار است. بر همین قیاس، روزبهران از مفهوم عینی گل آنجا استفاده می‌کند که میان دو حوزه مفهومی انتزاعی، رابطه جزء و کل برقرار است. او از مفهومی عینی گل برای درک مفاهیمی مانند «حسن»، «صفت»، «جان»، «تجربید»، «انس»، «شهود» و «قدم» استفاده کرده است؛ برای مثال: «ما را در عشق روی تو بستان کشف است. بلبل جانم در آن بستان مست ازل گل حسن چیده است...» (همان: ۱۲۷). در این جمله در حوزه مفهومی انتزاعی، حسن جزئی از کشف، و در حوزه مفهومی عینی، گل جزئی از بستان است (برای دیدن دیگر نمونه‌ها رک. ۲۴، ۴۰، ۶۶، ۹۰، ۱۱۱، ۱۲۴).

### ۲-۱-۲ مرغ

روزبهران ازل و مفاهیم مرتبط با آن را جایگاهی برای روح می‌داند. با توجه به درک ازلیت به مثابه باغ، روح همانند مرغی در باغ درک می‌شود: «در باغ عشق ما نگر تا مرغان سبحانی [۳۲ ب] اناالحق سرای بینی» (همان: ۴۷؛ نیز ۶۳، ۸۰، ۹۰، ۱۲۴، ۱۲۷). مشرب کشف‌گونه روزبهران، پیوسته از مفاهیم عینی، مفهوم تازه‌ای می‌آفریند؛ بنابراین مفهوم مرغ خود به حوزه‌ای مفهومی تبدیل می‌شود. به بیان دیگر، روزبهران با فرایند استلزام و جزءنگری در مفهوم مرغ، آن را بسط می‌دهد و به حوزه‌ای مفهومی بدل می‌کند که اجزایی مانند طیران، بال (یا جناح)، منقار، قفس، آشیان (یا وکر)، دانه و صید را شامل می‌شود (همان: ۲۴، ۶۱، ۷۹، ۱۲۴).

### ۳-۱-۲ غلمان و عروس

در قرآن بارها به مفاهیمی مانند غلمان یا حوریان بهشتی اشاره شده است. در *عبرالعاشقین* روزبهران نیز از مفهوم غلمان استفاده می‌کند: «ندانند که غلمان صفاتی در تحت ملاحف التباسی از حجره خاصیت گل آدم برون خواهند آمد...» (همان: ۷۴)؛ اما به جای حوریان بهشتی مفهوم «عروس» را به کار می‌برد.

قرآن «بکارت» را مهم‌ترین ویژگی حوریان بهشتی می‌داند (الرحمان: ۷۲؛ واقعه: ۳۶). عزیز نسفی در *کشف‌الحقایق*، این دوشیزگان را استعاره‌ای برای اسرار و مکنونات به شمار می‌آورد و چون این اسرار و مکنونات نامتناهی هستند، هیچ ادراکی از زیبایی و جذابیت آنها نمی‌کاهد؛ بنابراین از دید او، برخورداری از این حوریان، به درک لایه‌های مختلف معرفت اشاره دارد که هیچ‌گاه تکراری و مبتدل نمی‌شود (رک. نسفی، ۱۳۹۱: ۲۶۱). همچنین روزبهران در *کشف‌الاسرار*، وصال خداوند را مانند ازدواج درک کرده است (رک. کاظمی‌فر، ۱۳۹۳: ۲۳۱-۲۳۳)؛ در نتیجه می‌توان مفهوم عروس در *عبرالعاشقین* را جایگزینی برای مفهوم قرآنی حوریان بهشتی دانست.

به جز بهشت، غیب نیز همانند مکانی برای این عروسان دانسته می‌شود. ترکیب‌هایی مانند «عروس غیبی» (روزبهران بقلی، ۱۳۹۶: ۱۱۵-۱۱۶) و «ابکار غیب» (همان: ۹۵-۹۶) به معنای عروس یا باکره متعلق به عالم غیب است: «اهل قرب در سرادق کبریا چون از عین و مزاجه من تسنیم (مطففین: ۲۷) شراب قربت چشیدند... بر در غیب غیب بی‌پر بمانند. عروس بها از دریچه بقا روی به ایشان نماید» (روزبهران بقلی، ۱۳۹۶: ۱۲۴). ترکیب «عروس کبریا» نیز همچنین است: «اگر عروس جلال کبریایی رسم حدثان روی بدان مهتر نمودی...» (همان: ۷۰؛ نیز ۷۴، ۷۵، ۷۷، ۱۰۱، ۱۰۳).



روزبهران عروس را برای درک مفاهیمی مانند «بقا»، «خلقیّت»، «قدرت»، «وحدت»، «جان»، «مشاهده»، «تجلی»، «کبریا» و «قدم» به کار می‌برد و استعاره مفهومی می‌سازد. این استعاره‌ها در چنین ترکیب‌هایی ظهور زبانی می‌یابند: «عرایس مشاهده» (همان: ۶۷ و ۷۴)؛ «عروس قدرت» (همان: ۷۴-۷۵)؛ «عروسان خلیقت» (همان: ۷۳)؛ «عروس جان» (همان: ۸۹)؛ «عروسان بقا» (همان: ۵۹)؛ «عروس وحدت» (همان: ۷۷ و ۹۱ و ۱۰۷)؛ «عرایس تجلی» (همان: ۶۶، ۷۴ و ۱۰۰). چنانکه روشن است، عروس استعاره‌ای از زیبایی، و بهشت استعاره‌ای از مکان حقیقی این زیبایی است.

## ۲-۱-۲ زیبایی

«زیبایی» دومین مفهومی است که روزبهران برای درک ازلیّت از آن استفاده می‌کند. ترکیب‌هایی مانند «جمال ملکوت»، «جمال معنی»، «جمال روحانیات» و «جمال مشاهده» (همان: ۵، ۶، ۴۲، ۸۹) مؤید همین ادراک استعاری هستند.

روزبهران از مفاهیم عینی «زیور»، «زینت»، «شاهد»، «آهو»، «پیرایه»، «غلمان»، «ترک»، «یوسف»، «حلیه» و «لعل» برای درک زیبایی ازلی بهره می‌برد؛ مثلاً «صفات» را به‌مثابه «حلیه» درک می‌کند و می‌گوید: «حسن تقویم را در راه خلق و خلق، آدم را از آن آمد که جوهر طینتش در قالب فعل خاص ریخته شد و آن مصوغ را در تربیت صبغ قدرت داد و به حلیه صفات بیاراست» (همان: ۳۶)؛ یا: «از دریچه فعل خاص و قدرت خاص با مشاطگان صفت، [۶۸ ب] پرده از روی مشاهده شاهد قدم برداشتند» (همان: ۹۵ و نیز ۱۰۰، ۲۰، ۳۶، ۴۲، ۴۸، ۹۵). همه مفاهیم عینی گفته‌شده (زیور، زینت و...) در مفهوم «زیبایی» مشترک‌اند و برای تبیین امری ازلی به کار رفته‌اند؛ بنابراین همه، استعاره‌هایی خرد برای کلان‌استعاره «زیبایی ازلی، زیبایی مادی است» هستند. البته برخی از استعاره‌های این کلان‌استعاره، از ترکیب با دیگر حوزه‌ها به دست آمده‌اند؛ مفهوم «آهو»: ترکیب «زیبایی» و «صیادی»؛ مفهوم «ترک»: ترکیب «زیبایی» و «جنگ»؛ مفهوم «یوسف»: ترکیب «زیبایی» و «پلیدی» (زندانی)؛ مفهوم «لعل» ترکیب «زیبایی» و «معدن» (برای دیدن نمونه‌های این استعاره‌ها به ترتیب رک. ۷، ۷۴، ۹۴-۹۵، ۷۴، ۹۷، ۴۰).

## ۲-۱-۳ نور

روزبهران ازلیّت و مفاهیم ازلی را مانند نور درک می‌کند. مفاهیمی مانند «ارواح قدسی»، «کبریا»، «ذات»، «بهشت»، «حسن»، «ایمان»، «قدم»، «صفت»، «سعادت»، «حق» و «تجلی» (همان: ۹، ۲۵، ۲۹، ۳۰، ۳۴، ۳۸، ۵۰، ۵۲، ۸۹، ۹۲). بهشت و همه مفاهیم ازلی، منبع نوری هستند که با فاصله گرفتن، از شدت نور و روشنایی آن کاسته می‌شود. افزون‌بر کاربرد استعاری نور در قرآن که تکیه‌گاه روزبهران در استفاده از این حوزه مفهومی است، نور ابزار و مایه دیدن است و براساس استعاره عام «دانستن دیدن است»، نور با مفهوم معرفت پیوند می‌یابد. از همین جاست که مفهوم حجاب که می‌تواند بالقوه در حوزه مفهومی نور وجود داشته باشد، در عبهرالعاشقین فعال می‌شود.

## ۲-۱-۳-۱ حجاب

مفهوم «حجاب» از اجزای حوزه مفهومی نور است و در برابر مفهوم «دیدن» قرار دارد: «... پس از آن در دیده سر نور روحانیات ملکوت که اصل حسن است در او پیوندد؛ زیرا که حجاب جان انسانی برخاست» (همان: ۴۲). وقتی دانستن مانند دیدن باشد (دانستن دیدن است)، نبود معرفت، حجاب است: «چون صانع قدیم، حجاب عشق انسانی از پیش عشق ربانی بردارد...» (همان: ۴۵).

افزون‌بر مفاهیم ازلی، مفاهیم حادث نیز با مفهوم نور درک می‌شود؛ به بیان دیگر در عبهرالعاشقین با دو دسته نور روبه‌رو هستیم؛ یکی نوری که ازلی است و دیگری نوری که حادث است. روزبهران تجلی را به‌مثابه نور درک می‌کند و در توصیف دو نوع تجلی ذاتی و فعلی - که در واقع دو نوع نور ازلی و حادث هستند - می‌گوید: «اما فرق نیکویی آدمی و نیکویی غیر او از اکوان و اشیاء در این جهان آن است که حسن انسان خاصیت انوار تجلی ذاتی دارد و دگر چیزها حسن از طراوت فعل دارد» (همان: ۳۸-۳۹).

## ۲-۲ بسط نگاهت‌های مرکزی

حوزه‌های مفهومی بهشت، نور و زیبایی در جایگاه نگاهت‌های مرکزی، طبق فرایند استلزام بسط می‌یابند و با تبدیل شدن به حوزه مفهومی ای کلان، بستر ادراک دیگر مفاهیم عرفانی را در چارچوب جهان‌بینی روزبهران فراهم می‌کنند.

### ۱-۲-۲ بسط نگاهت مرکزی بهشت

#### ۱-۱-۲-۲ مفهوم دوزخ

دوزخ در نقطه مقابل بهشت قرار دارد. از آنجاکه هر چیزی با متضاد خود شناخته می‌شود، در فرایند شناختی نیز فعال شدن بهشت در جایگاه حوزه‌ای مفهومی، دوزخ را نیز در نظام استعاره‌ی فعال می‌کند؛ بنابراین در *عبرالعاشقین*، بهشت در اعلی درجه آسمان، برای درک مفاهیم «ازلی» و دوزخ در پایین‌ترین مرتبه، برای درک مفاهیم «حادث» قرار دارد. به جز باغ که مهم‌ترین حوزه مفهومی عینی در درک ازلیت و بهشت ازلی است، مفاهیم «پاکی» و «رهایی» نیز به‌طور ضمنی در حوزه مفهومی انتزاعی بهشت و ازلیت قرار دارد. بهشتی که سراسر زیبایی و نور است و روح مانند پرنده‌ای در باغ آن پرواز می‌کند، لزوماً پاک و همراه با رهایی است؛ بنابراین پاکی و رهایی در حوزه مفهومی ازلیت است و از ویژگی‌های آن به شمار می‌رود. مفاهیم عینی مرغ، باغ و گل نیز به‌طور ضمنی این مفاهیم را در خود دارند. در مقابل در *عبرالعاشقین* مفاهیم متنوعی به مثابه «حیوان»، «دخان»، «تهمت»، «مهلکه»، «کثافت»، «زندان»، «ناپاکی»، «بیماری» و «دزد» درک شده‌اند. همه این مفاهیم عینی، در مفهوم «پلیدی» مشترک هستند. به بیان دیگر پلیدی حوزه مفهومی کلانی است که همه این مفاهیم از آن برخاسته‌اند؛ برای مثال می‌توان به این نمونه‌ها اشاره کرد: «دانست که در جستن جان به جان نفس را نصیبه حلاوت شهوات است؛ زیرا نفس را لگام عفت در سر کرد و فرمود عفت» (همان: ۲۷)؛ «این صوفی مستور از صرف توحید در این منزل مهجور است و... منتظر جمال یوسف چاهی است» (روزبهران بقلی، ۱۳۹۶: ۶۶)؛ «مایه گل آدم در دل آدم این حدیث ورزد و اگر نه، در این زندان این همه غوغای عشق نبود» (همان: ۹۶)؛ همچنین است ترکیب‌هایی مانند «تهمت طبیعت»، «دخان طبیعت» و «مهلکه طبیعت» (همان: ۱۲، ۲۷، ۲۸؛ نیز ۱۰۷-۱۰۸، ۲۸، ۱۱۱، ۱۰۰، ۴۵، ۷۹، ۴۰، ۸۰، ۱۲۷، ۱۴۵، ۱۳۱، ۶، ۵۸، ۸۱، ۱۰۴، ۴۴-۴۵).

#### ۲-۱-۲-۲ مفهوم آسمان

بهشت در متون مقدس، باغی در آسمان دانسته می‌شود؛ این مطلب همه مفاهیم حوزه آسمان را در *عبرالعاشقین* به بهشت متصل می‌کند؛ بنابراین مفاهیمی که به‌نوعی با ازل مترادف، یا با آن مرتبط هستند، در این متن به‌مثابه آسمان درک شده‌اند؛ مفاهیمی مانند «علیین»، «رسالت»، «یقین»، «بقا»، «ازل»، «ملکوت»، «طبیاع»، «قدم»، «دل» و «قرب». این مفاهیم گاه تنها با حوزه مفهومی آسمان به کار رفته‌اند و گاه آسمان بسط‌یافته یا در کنار حوزه مفهومی دیگری به کار رفته است؛ مثلاً در این نمونه‌ها تنها، مفهومی انتزاعی همانند آسمان درک شده است: «حران رهین‌اند، سپارگان سموات یقین‌اند...» (همان: ۵۴)؛ «لابد ناگهان این صوفی از رباط سماوات ازل به بازار ابتلا در کوچه‌های شیراز برآید...» (همان: ۷۴؛ نیز ۷۴-۷۵، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۶).

اما در برخی نمونه‌ها آسمان با حوزه مفهومی باغ و مرغ ترکیب شده است و تصویری کامل‌تر از «بهشتی در آسمان»، پیش روی خواننده می‌گذارد: «با مرغان عرشی در هوای علیین بپریدم» (همان: ۵)؛ «مرغان مقدس ارواح چون از اغصان گل شهود حدثانی پریدند و بعد هوای آسمان یقین بریدند، آشیانشان جز در بساتین قربت نباشد» (همان: ۱۲۴). گاهی نیز مفهوم مرغ به حوزه‌ای مفهومی تبدیل می‌شود و روزبهران از اجزای آن در ترکیب با مفهوم آسمان استفاده می‌کند (همان: ۲۴).

#### ۳-۱-۲-۲ مفهوم راه

میان بهشت ازلی در بالا و دوزخ حادثی در پایین، فاصله‌ای است. روزبهران این فاصله را مانند راهی درک می‌کند؛ بنابراین همه واژه‌های ناظر بر دو مفهوم بالا و پایین، ظهور زبانی تصور «عالم ازلی» در بالا و «عالم طبیعت» در پایین است؛ واژه‌هایی مانند «نزول»، «ترقی»، «معراج»، «مدارج» و «نردبان». برپایه همین مفهوم بالا و پایین، عشق ربانی و عشق انسانی برای او دو سر یک طیف در محور عمودی قرار دارند: «اگرچه درحقیقت عشق طبیعی ادنی منزلی است...» (همان: ۴۶).

## ۲-۱-۲-۴ مفهوم نزول و ترقی

در نگاه روزبهران بعضی از مفاهیم مانند عشق، تجلی و یقین به عالم پایین «نزول» می‌کنند و یا گاه از آنجا به سوی عالم بالا «ترقی» می‌یابند: «تا لاجرم در بازار تقلید شریعت و کارخانه خلقت از تأثیر نزول عشق به ترکان تجلی، غارت جان و صورت فرمود» (همان: ۷۴)؛ «از شادی نزول آن (یقین) به زمرهای درد، در روز جهان پرسوز کنند» (همان: ۱۲۰؛ نیز ۷۶، ۱۰۳، ۱۱۶).

## ۲-۱-۲-۵ مفهوم نردبان

انسان که در دوزخ طبیعت گرفتار است، می‌خواهد به سوی بهشت آسمانی برود. درک فاصله میان این دو عالم و مفهوم تعالی انسان، به دو شکل ممکن است: یکی درک روح مانند پرنده و دیگری درک این سلوک مانند راهی که نردبان است؛ مثل بالارفتن از بام خانه. روزبهران از هر دو درک استعاری بهره می‌برد؛ او عشق را نردبانی می‌بیند که از پایه آن می‌توان بالا رفت و سلوک کرد: «این است مرکب‌های آن عالم، هرکه را هست. این است نردبان پایه عشق ذوالجلالی، هر که داند» (همان: ۸۶)؛ «محبت را درجات است. ذروه علیاش محبت الهی است» (همان: ۱۳۲)؛ «اینچنین عاشقی را حق در این [۵۴ ب] جهان به مدارج عشق انسانی به معراج عشق رحمانی رساند» (همان: ۷۷؛ نیز ۸۱، ۱۰۰، ۱۱۰، ۱۳۲).

«راه» در جایگاه مفهومی عینی، لزوماً ابتدایی و انتهایی و نیز منزلهایی با بُعد مشخص دارد؛ اما روزبهران این ویژگی‌های محدود را نادیده می‌گیرد. او فاصله میان دو مکان (بهشت و دوزخ) را مانند راهی درک کرده که ازلی و ابدی است و هر منزل آن، عالمی است. <sup>۱</sup> از همین جاست که حوزه مفهومی «جهان» نیز به حوزه مفهومی بهشت راه می‌یابد و در شبکه استعاره‌های عبهرالعاشقین جای گیر می‌شود.

## ۲-۱-۲-۶ مفهوم فلک

حوزه مفهومی فلک، از بسط مفهوم آسمان به دست می‌آید. روزبهران عشق، صفت و طبیعت را مانند فلک درک می‌کند (رک. همان: ۱۱۲، ۸۸، ۸۹)؛ اما «دل زمین است» محوری‌ترین استعاره این حوزه است: دل زمینی است که مرکز فلک‌های عشق، طبیعت و صفت است. در واقع مهم‌ترین تصویر این حوزه، فلک‌های چندگانه‌ای است که بر مدار زمین دل می‌چرخد: «چون شمس و اقمار احوال در ابراج افعال جان به سیر حقیقت درآمد، نقطه زمین دل - که مرکز فلک عشق است - به دورانش بین اطباق سموات طبایع به سرعت هیجان مقید کرد، درجات و مقامات و منازل در طریق غیب روح ناتوان عشق را سلم شد. به هر لحظه نجوم بروج سعادت در جهل دل و صورت اشکال‌های غیبی حادث کند» (همان: ۸۸). این استعاره جایگاه «دل» و در واقع «انسان» را در ساختار هستی از منظر روزبهران نشان می‌دهد. همانطور که گفته شد، این استعاره از بسط نگاشت مرکزی به دست آمده است؛ این بدان معناست که معرفت روزبهران به انسان، نتیجه تجربه عرفانی او در بستر استعاره‌های بنیادین جهان‌بینی‌اش شکل گرفته است.

## ۲-۲-۲-۲ بسط نگاشت‌های مرکزی زیبایی و نور

چنانکه گفته شد، مفاهیم ازلی و حادث، مانند نور و زیبایی درک می‌شوند؛ بنابراین رابطه میان ازل و حادث نیز با تکیه بر همین درک استعاری، تبیین خواهد شد. در عبهرالعاشقین، مفاهیمی مثل «دریچه و آینه»، «ظرف و مظروف» و «التباس» برای درک استعاری همین رابطه به کار رفته‌اند.

## ۲-۲-۲-۱ مفاهیم دریچه و آینه

میان زیبایی حادث و زیبایی ازلی نسبتی است؛ زیبایی حادث، مایه ادراک زیبایی ازلی است. همچنین بر مبنای استعاره عام «دانستن دیدن است»، دیدن زیبایی حادث، مانند دانستن (ادراک) زیبایی ازلی است؛ در نتیجه، ترکیب این استعاره عام و مفهوم زیبایی، دو مفهوم «دریچه» و «آینه» را در ضمیر روزبهران فعال می‌کند و به حوزه مفهومی زیبایی می‌افزاید: «از دریچه فعل خاص و قدرت خاص با مشاطگان صفت، [۶۸ ب] پرده از روی مشاهده شاهد قدم برداشتند» (همان: ۹۵)؛ «صفای صفات در آینه فعل بر وی تافت» (همان: ۹۷).

## ۲-۲-۲-۲ ظرف و مظروف

در *عبرالعاشقین* مفاهیمی عینی مانند «شراب در قرح»، «مشکات»، «شمع و لگن»، «ماه و ستاره»، «گوهر و صدف»، «سیمرغ و قاف»، «مرغ و قفس»، «آشیان» و «قبه» دیده می‌شود: «دل گمشده شمع خدای است که در لگن صورت به تأثیر حواس و طبیعت محکم است» (همان: ۶۵)؛ «مگر ندانی که این در مکنون - که عهد «و نفخت فیه من روحی» (حجر: ۲۹) است - در صدف فعل خاص در طینت ان الله [۴۲ الف] تعالی - خمر طینه آدم بیده اربعین صباحا چون به نظر تجلی پرورده است تا چنین دُری شده است که از هزار عالم به سر غربال امتحان باز آمده است» (روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۵۹)؛ «در آیینۀ لطافت جوهر صورتش نگه کن تا نور کوکب جانش در بشره صفات به جهان خلقتش چون منشرق می‌شود...» (همان: ۲۸؛ نیز ۱۹، ۹۶، ۱۴۴).

براساس این نمونه‌ها، همه این مفاهیم عینی، بیانگر مفهوم ظرف و مظروف هستند و بر، جای گرفتن چیزی در چیز دیگری دلالت دارند و اغلب، مظروف بر مفهومی ارزشمند دلالت دارد و تصویر کلی، درآمدن یا واقع شدن چیزی در چیز دیگری است. همه مفاهیم گفته شده برای درک رابطه حادث و ازل در *عبرالعاشقین* به کار رفته‌اند و بر مفهوم کلی ظرف و مظروف دلالت دارند؛ همه استعاره‌های مفهومی این حوزه‌ها زیرمجموعه کلان استعاره «حادث ظرف ازل است» هستند.

حوزه مفهومی التباس نیز به همین مفاهیم گفته شده نزدیک است؛ یعنی در مفهوم التباس چیزی به واسطه چیز دیگر پوشانده می‌شود و یا به عبارتی در آن قرار می‌گیرد، هرچند مفهوم التباس بسیار پیچیده‌تر و اساسی‌تر از مفاهیم گفته شده است؛ اول، التباس حالتی متناقض در خود دارد و هم‌زمان بر دو مفهوم پوشندگی و آشکارکنندگی دلالت دارد؛ دوم، التباس در شبکه استعاره‌های مفهومی *عبرالعاشقین*، هم‌زمان با سه حوزه مفهومی زیبایی، نور و بهشت ارتباط دارد؛<sup>۲</sup> در نتیجه در میان استعاره‌های این متن، جایگاه ویژه‌ای دارد.

## ۲-۲-۲-۳ التباس

«التباس» و «تلبیس» هر دو از یک ریشه‌اند. در فرهنگ آذرنوش «لبس» به معنای «جامه بر تن کردن» و «لباس پوشیدن» آمده است. التباس به معنای آشفتگی، ابهام و پیچیدگی و تلبیس به معنای پوشاندن، روکش کاری، رویه‌سازی، فریب و اغفال است (رک. آذرنوش، ۱۳۷۹: ذیل لبس). همین ویژگی تلبیس گونه التباس، انگیزه روزبهان برای به‌کاربردن این مفهوم است. در زیرساخت مفهوم التباس حوزه‌های مفهومی زیبایی و نور وجود دارند. این مفهوم، هم بر پوشاندگی و هم بر آشکارکنندگی دلالت دارد؛ چنانکه روزبهان، معشوق را ملتبس به انوار قدرت می‌داند: «... محرک عاشق عشق ازلی است که روح عاشق را محرض جمال فعلی است تا از آن معدن به معدن انوار ذاتی رساند و معشوق به انوار قدرت ملتبس است خَلقا و خُلقا» (روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۲۵).

او مفهوم پوشاندگی را برای ادراک زیبایی نیز به کار می‌برد: «جمال قدم جمال پوشید، از عاشق و معشوق عذر و لقد همت به و هم بها بنیوشید» (همان: ۳۰)؛ «حسن قدم به حسن حدث [۳۳ ب] ملتبس شد، علم صورت از پرتو آن منور شد» (همان: ۴۸) و البته «التباس» برای روزبهان «تلبیس» است؛ زیرا درحقیقت پوششی بر زیبایی ازلی است: «ای عاقله عقلای عشق، ای شراب جام یکتایی در خم تلبیس التباس» (همان: ۷۱).

در مقایسه سه مفهوم «دریچه و آینه»، «ظرف و مظروف» و «التباس» می‌توان گفت دو استعاره اول، هرکدام وجهی از رابطه حادث و ازل را تبیین می‌کنند: استعاره اول، بیشتر بعد معرفتی، استعاره دوم بیشتر بعد وجودی؛ اما استعاره التباس، هر دو وجه را هم‌زمان تبیین می‌کند. دلیل اهمیت این استعاره نیز در همین است.

## ۲-۲-۳ بازشناخت نگاشت‌های مرکزی

گاه مفاهیم انتزاعی چندوجهی و پیچیده هستند؛ به همین دلیل برای درک آنها هم‌زمان از چند حوزه مفهومی استفاده می‌شود. همچنین گاهی حوزه مفهومی مبدأ (هرچند عینی‌تر از حوزه مفهومی مقصد است)، به دلیل پیچیده یا انتزاعی بودن،

خود در جایگاه مقصد می‌نشینند و دوباره در فرایندی استعاری ادراک می‌شود. برخی استعاره‌های مفهومی عبهرالعاشقین حاصل چنین بازشناختی هستند.

### ۲-۳-۱ حوزه مفهومی پادشاه

قرآن از مفهوم استعاری پادشاه برای درک مفهوم خداوند و نسبتش با آفرینش استفاده کرده است (برای مثال، سوره الناس، آیه ۲). این حوزه مفهومی در عبهرالعاشقین شامل مفاهیم «پادشاه»، «بنده»، «کمر»، «درگاه»، «خلیفگی»، «خلعت» و «لشکر» است و مفاهیم «ربوبیت»، «خداوند»، «پیامبر (ص)»، «روح»، «عشق»، «تجلی»، «وجد»، «لاتذکر»، «مشاهده»، «حکمت»، «توحید»، «معرفت»، «آدم (ع)»، «حسن»، «جان» و «امانت» با آن درک می‌شود. روزبهان برای تبیین چگونگی خلقت (با تأکید و تمرکز بر خلقت آدم (ع)) و قدرت قاهر خداوند، از حوزه مفهومی پادشاه استفاده می‌کند: «چون بذر فطرت را از قالب قدرت به تربیت حسن قدم از شاهراه عدم به جهان حدثان درآورد، خلعت خلافت پوشیده و علم «و علم آدم الاسماء كلها» (بقره: ۳۱) در خزانه اسرار به گوش جان از حق نیوشیده...» (روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۲۹). در نتیجه رابطه خداوند و عبد به صورت پادشاه و بنده درک می‌شود: «افسر شاهی از نور کبریایی بر سر نهاده و کمر عبودیت در مقام قربت بر میان بسته...» (همان: ۲۹) فنا در معنای «پیشگاه فراخ سرای» و «پیش‌سرای که فراخ و گشاده باشد» (رک. معین، ۱۳۷۸: ذیل فناء) با تعمیم معنا به درگاه پادشاهی، از اجزای حوزه مفهومی پادشاه است و برای درک «توحید» به کار می‌رود: «فناء توحید عزت خود به من نمود» (روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۵).

البته روزبهان با تصرف در مفهوم پادشاهی که به مدت زمان مشخصی محدود است، ازلی و ابدی بودن را به مفهوم می‌افزاید: «دانست که ارواح قدسی در بلاد بدایت در شهرستان عزت نزد سرادق حضرت یکدیگر را دیده بودند» (همان: ۲۶؛ نیز ۱۰۷).

افزون بر چنین نگاشت‌هایی که در دیگر متون عرفانی نیز نمودهایی از آن می‌توان سراغ گرفت، روزبهان با تکیه بر ازلی بودن، حوزه مفهومی پادشاه را با حوزه مفهومی بهشت ترکیب می‌کند. این ترکیب به‌ویژه در توصیف آدم (ع) نمود می‌یابد. روزبهان آدم (ع) را مانند شاهزاده درک می‌کند و او را «شاهزاده عدم» می‌خواند (همان: ۳۶-۳۷). دیگر نگاشت‌های حوزه مفهومی پادشاه در ترکیب با حوزه مفهومی بهشت چنین است:

### ۲-۳-۱-۱ خزانه

روزبهان مفهوم ازلی «امانت» را با مفهوم «خزانه» درک می‌کند و در توصیف آدم (ع) می‌گوید: «... صفی مملکت بود و بدیع فطرت و خزانه امانت و کارخانه‌ی حکمت و نوآمده مسافران شاهراه قدم از ولایت عدم» (همان: ۲۹).

### ۲-۳-۱-۲ خلیفه

در نگاه روزبهان پادشاه مطلق خداوند است و دیگران خلیفه‌ی اویند؛ در نتیجه (به جز مفهوم خدا)، درک هر مفهومی به مثابه پادشاه، بر مفهوم خلیفگی دلالت دارد. همچنین در اینگونه نمونه‌ها، پادشاهی بیشتر در معنای فرمانروایی و تسلط به کار رفته است (برای مثال رک. همان: ۷۶-۷۷)؛ اما دو مصداق مهم «خلیفه» در عبهرالعاشقین «آدم (ع)» و «روح» است.

روزبهان فصل چهاردهم را با حوزه مفهومی بهشت و درک روح ناطقه مانند پرنده آغاز می‌کند: «أعلم یا حبیبی که چون طیر انس - که روح ناطقه است - در قفس دل به معاشرت عشق در کون صغری - که جسم آدم است - پرواز کند...» (همان: ۷۳). در ادامه از حوزه مفهومی پادشاه در بازشناختی استعاری استفاده می‌کند: «به خلوت‌خانه عقل کُل درآید و پیش مهد دل در پایین سایه الهی نشیند که آن سر خلاصه حدثان است - که مر ورا امیر حاجب و خلیفه خاص روح خوانند» (همان: ۷۳؛ نیز ۷۵-۷۶).

## ۲-۳-۱ خلعت

روزبهان حُسن (حوزه مفهومی زیبایی) را در بازشناختی استعاری مانند خلعت درک می‌کند: «قاعدۀ محبت از حق خلعت حق آمد اعنی الحسن» (همان: ۲۰؛ نیز: ۷۳-۷۴). البته مفهوم خلعت خلافت را درباره آدم<sup>(ع)</sup> نیز به کار می‌برد (رک. همان: ۲۹، ۳۶-۳۷). باید در نظر داشت که «خلعت» با توجه به مفهوم «پوشندگی» به «التباس» نیز نزدیک می‌شود.

## ۲-۳-۱-۴ قهر و غلبه

قهر و غلبه از ویژگی پادشاه در *عبرالعاشقین* است. روزبهان «عشق»، «مشاهده»، «وجد»، «حکمت»، «توحید»، «الله» و «تجلی» را مانند پادشاه درک می‌کند. در این نمونه‌ها مفهوم پادشاهی برابر با مفهوم قهر و غلبه است: «هرکه به چشم عقل در تصاریف قضا و قدر نگه کند و از لوح محفوظ آیت «یمحوا الله مایشاء و یثبت» (رعد: ۳۹) برخوردارند، داند که به شمشیر قهر صد هزار ملوک معارف به درگه عزت کشته است و صد هزار صحیفه رجا به آب شفاء ازلی بشسته است» (روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۱۱۰؛ نیز ۴۳، ۴۴، ۷۳، ۷۵، ۱۱۶، ۸۸).

البته همین مفهوم قهر و غلبه نیز در پیوند با حوزه مفهومی بهشت است. گفته شد که ازلیت همانند بهشت درک می‌شود و بهشت هم‌زمان مفاهیم نور و پاکی و رهایی را در خود دارد. به نظر می‌رسد، مفهوم قهر و غلبه هم‌زمان با مفاهیم گفته‌شده برابر یا مترادف است.

## ۲-۳-۱-۵ «پاکی» قهر و غلبه است

«جوهر اصلی که کل دل است، در گل دل هم‌رنگ خود کند و به خوی عشق برآرد. بعد از تهذیب سلطان عشق در مسکن عشق خوش بنشیند» (همان: ۸۰)؛ «چون شاه عشق شهر صورت با شهر دل از غوغای غیر عشق منقی کرد» (همان). شایان ذکر است که در این دو جمله، حوزه مفهومی راه و جهان که از بسط حوزه مفهومی بهشت به وجود آمده‌اند، در زیرساخت لشکرکشی و حوزه مفهومی پادشاه وجود دارد و به‌ویژه در ترکیب «شهر دل» نمود یافته است.

«آزادی» قهر و غلبه است: «سلطان تجلی جان جان را در طلب جانان از غیر جانان که منزل التباس است، مستخلص کند و زبدهٔ نفع اول [۶۴ ب] از ممخاض صلصال به معرفت صفات خاص برساند» (همان: ۸۹). در نمونه دیگری که هم‌زمان از دو مفهوم عینی مرغ و پادشاه استفاده می‌کند، این مطلب نمایان‌تر است: «حرآن رهین‌اند، سیارگان سموات یقین‌اند. جان حرشان بندهٔ عشق است، زانکه مرغان روحشان قفس جسم بشکست» (همان: ۵۴).

## ۲-۳-۱-۶ «سوختن» قهر و غلبه است

روزبهان با استفاده از حوزه مفهومی نور، به تصویر «شمع دل در لگن صورت» می‌رسد؛<sup>۳</sup> سپس این تصویر را با حوزه مفهومی پادشاه ترکیب می‌کند: «سلطان عشق را مفرح دولت مهر الهی است. لیکن در مجمرهٔ جان انسی از روی انسان سوزد و خیاط حکمت، آن جان بوقلمون را جلباب نور صفت دوزد» (همان: ۶۵؛ نیز ۱۲۹). البته پادشاه با حوزه‌های مفهومی دیگر نیز از جمله راه ترکیب می‌شود و مفهوم عینی شهسوار را برای درک وجود پیامبر (ص) می‌سازد و ایشان را «شهسوار میدان حقیقت» (همان: ۳۴) می‌خواند.

## ۲-۳-۲ حوزه مفهومی جنگ

مفهوم جنگ می‌تواند بالقوه از اجزای حوزه مفهومی پادشاه باشد. در *عبرالعاشقین* این مفهوم بسط یافته و در جایگاه حوزه‌ای مفهومی با اجزایی مانند لشکر، سنان، شمشیر و منجنیق برای تبیین مفهوم «قهر و غلبه» و «نابودی» به کار می‌رود.

حوزه مفهومی جنگ در ترکیب با حوزه‌های مفهومی اولیه به کار می‌رود و نوعی بازشناخت استعاری در کاربرد آن دیده می‌شود؛ برای مثال مفهوم «ترک» از ترکیب زیبایی و جنگ به وجود می‌آید: «که ترکان عشق سر نفس کافر بردارند و دیوان شریعت در سرای طریقت بغارتند» (همان: ۷۶)؛ «که دروازهٔ عبودیت بگشایند و در منزل شریعت هزار بار در هر طاعتی روی معشوق بنمایند» (همان: نیز ۴۱).

روزبهران برای تبیین مفهوم عشق نیز از همین حوزه مفهومی استفاده می‌کند: «اما حدیث کتمان از اشارت سید عاشقان صل الله علیه و علی آله و سلم، تقویت احتراق جان است تا به آتش عشق نیک‌نیک بنسوزد، تف آتش عشق بنشیند و تا عشق در عاشق درنگیرد، درد عشق نگوید. از آتش شهید خوانند که به سیف غیرت در منزل ابتلا کشته شد و به آتش عشق و به احتراق در کتمان سوخته شد» (همان: ۲۷). چنانکه در این نمونه دیده می‌شود، حوزه مفهومی آتش در ترکیب با جنگ و مترادف با آن به کار رفته است (برای دیدن دیگر نمونه‌ها از حوزه مفهومی جنگ رک. ۷۵، ۹۷، ۱۰۷، ۱۱۰، ۱۳۵).

### ۲-۳-۳ حوزه مفهومی معدن

بهشت مکان حقیقی مفاهیم ازلی است. روزبهران برای تبیین مفهوم تجلی و صادرشدن همه چیز از منبع اصلی خود (بهشت) گاهی در بازشناختی استعاری، مفهوم معدن را به کار می‌برد: «حسن اصلی ذریت او را تا قیام ساعت از او منشعب شد تا از بدایت فطرت حسن برگیرند، شاهدان حق و با معدن اصلی برند که آن جنت فردوس است» (همان: ۳۴). مفهوم معدن برای مفاهیم بسیاری از جمله نبوت، دل، وجد، جلال (همان: ۳۸، ۵۱، ۱۰۹، ۱۱۵) به کار می‌رود.

### ۲-۳-۴ حوزه مفهومی پل

مفهوم راه که خود نتیجه بسط نگاشت مرکزی بهشت بود، در بازشناختی استعاری مانند پل درک می‌شود. این بازشناخت استعاری گویی چکیده مشرب عرفانی روزبهران است و در آن، توحید نیز مانند دریا ادراک می‌شود تا در نهایت مشرب مبتنی بر عشق روزبهران را تبیین کند: «از دفتر انبیا برخوان تا بدانی که در عشق این نظر، خطر نیست و در آن عشق از جیحون توحید، بی قطره عشق تو ما را گذر نیست» (همان: ۱۳).

## ۳- نتیجه

ازلیت در عبهرالعاشقین در سه مفهوم بهشت، نور و زیبایی درک شده است. این سه مفهوم در جایگاه نگاشتی مرکزی بسط یافته است و دیگر استعاره‌های متن را فعال کرده‌اند. مکانمند تصورکردن ازلیت (بهشت) نقش بسزایی در شکل‌گرفتن ساختاری منسجم از استعاره‌های مفهومی ایفا می‌کند؛ زیرا در مرتبه نخست، مفهوم دوزخ و درپی آن آسمان و راه را فعل می‌کند؛ سپس این فاصله مکانی استعاری، زمینه را برای مفهوم هبوط و تبیین ویژگی‌های مفاهیم ازل و حادث و رابطه آنها فراهم می‌کند؛ زیرا مفهوم تجلی و حجاب و کاسته‌شدن از قوت نور که در تجلی فعلی مدنظر روزبهران است، با فاصله مکانی بهتر متصور می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت مهم‌ترین نگاشت استعاری در عبهرالعاشقین، درک ازلیت به مثابه بهشت است و در مرتبه‌های بعدی نور و زیبایی است. از آنجا که هر سه مفهوم بر ازلیت دلالت دارند، ازلیت مهم‌ترین مفهوم در عبهرالعاشقین است و ادراک روزبهران از این مفهوم، چه در سطح انتزاعی و چه در سطح استعاری، گرانیگاه جهان‌بینی، مشرب عرفانی و بیان اوست. این درک استعاری ساختاری منسجم به وجود آورده است که می‌توان آن را شامل سه سطح دانست: سطح اول، شناخت استعاری ازلیت (بهشت، نور و زیبایی)؛ سطح دوم، بسط استعاره‌های سطح اول (دوزخ، آسمان، دریچه و آینه...؛ سطح سوم، بازشناخت استعاری، استعاره‌های سطح‌های قبل برای تبیین دیگر وجوه مفاهیم اصلی جهان‌بینی (پادشاه، جنگ، معدن، پل). نکته مهم این ساختار زاینده، استعاره‌های التباس، پل و فلک است که با وجود دلالت بر مفاهیم مهم جهان‌بینی و مشرب عرفانی روزبهران، همگی در فرایندی کشف‌گونه (بسط نگاشت مرکزی)، از بطن استعاره‌های اولیه برخاسته‌اند. این ساختار منسجم با لایه‌های سه‌گانه، افزون‌بر اینکه قدرت استعاره‌های اولیه و نگاشت‌های مرکزی عبهرالعاشقین را نشان می‌دهد، بیانگر مشرب کشف‌گونه روزبهران و تجربه‌های عارفانه اوست که پیوسته از مفاهیم اصلی جهان‌بینی، مفاهیم عرفانی تازه بیرون می‌آورد. این ویژگی، وجه تمایز روزبهران از دیگر عرفاست. مشرب کشف‌گونه او و شکل‌گرفتن بن‌مایه‌های مهم جهان‌بینی‌اش براساس شناخت و بازشناخت استعاری بن‌مایه‌های بنیادی، عبهرالعاشقین را در جایگاه نمونه‌ای بسیار تأمل‌برانگیز و استنادپذیر برای نشان‌دادن قدرت استعاره‌های مفهومی در زایش معنا و مفهوم در فرایند «استلزام» و با تکیه بر «نگاشت مرکزی» قرار می‌دهد. همچنین این دو اصطلاح از نظریه استعاره مفهومی، معیار مطمئنی در تعیین مهم‌ترین استعاره یا استعاره‌های متن ارائه می‌کنند.

## پی‌نوشت

۱. گفتنی است هرچند ترنر چهار روش بسط، پرسش، ترکیب و تفصیل را استفاده شاعرانه از استعاره مفهومی به شمار می‌آورد (رک. کوچش، ۱۳۹۶: ۹۲-۹۶)، مطالعه دقیق نظر او نشان می‌دهد که در هرگونه درک استعاری که به آفرینش‌های تازه و بلیغ می‌انجامد، یکی از این فرایندها رخ می‌دهد، خواه آفریننده این استعاره تازه، شاعر باشد یا عارف.
۲. دو حوزه مفهومی نور و زیبایی در زیرساخت التباس حضور دارند؛ همچنین این استعاره در تبیین آفرینش آدم<sup>(ع)</sup> با از حوزه عینی بهشت ترکیب می‌شود (رک. روزبهان بقلی، ۱۳۹۶: ۳۰، ۷۴).
۳. البته در اصل «شمع در لگن»، ظهور زبانی از این استعاره است: «حادث ظرف ازل است»؛ اما در هر حال این استعاره نیز حاصل درک استعاری اولیه این استعاره است: «ازلیت نور است».

## منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۹۶). ترجمه بهاءالدین خرمشاهی، تهران: دوستان.
۲. آذرنوش، آذرتاش (۱۳۷۹). فرهنگ معاصر عربی - فارسی. براساس فرهنگ عربی - انگلیسی هانس ور، تهران: نشر نی.
۳. آقاحسینی، حسین؛ میرباقری فرد، سید علی اصغر؛ نافلی، مریم (۱۳۹۵). «بررسی تشبیهات حوزه‌ای عشق در عبهرالعاشقین روزبهان بقلی»، مجله ادب فارسی (دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران)، دوره ۶، شماره ۱، ۵۷-۷۶.
۴. بختیاری‌نسب، سمیرا؛ محمودی، خیرالله (۱۳۹۷). «منظومه استعاره‌های مفهومی لمعات»، فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، شماره ۵۱، ۸۳-۱۱۴.
۵. تمدن، الهام (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل مشرب عرفانی روزبهان، رساله دکتری، استاد راهنما: محمدرضا نصرافهانی، دانشگاه اصفهان.
۶. رضایی، احمد (۱۳۹۸). «استعاره در گذر زمان؛ بررسی، تحلیل و نقد تطور تعریف استعاره در آثار بلاغی عربی و فارسی»، فصلنامه فنون ادبی، سال یازدهم، شماره ۱، ۶۳-۷۲.
۷. روزبهان بقلی (۱۳۹۶). عبهرالعاشقین، تصحیح: عاطفه ترابی، رساله دکتری، دانشگاه اصفهان.
۸. \_\_\_\_\_ (۱۳۹۳). کشف‌الأسرار، تصحیح و ترجمه مریم حسینی، تهران: سخن.
۹. فتوحی رودمعهنی، محمود؛ رحمانی، هما (۱۳۹۶). «کارکرد استعاره در بیان تجارب عرفانی روزبهان بقلی در عبهرالعاشقین»، پژوهشنامه عرفان، شماره ۱۸، ۱۳۸-۱۶۴.
۱۰. کاظمی فر، معین (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل تجربه‌های عرفانی روزبهان در کشف‌الأسرار بر مبنای رویکرد ساختگرای استیون کتز، راهنما: غلامحسین غلامحسین‌زاده، رساله دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
۱۱. کوچش، زولتان (۱۳۹۶). استعاره، مقدمه‌ای کاربردی، ترجمه جهان‌شاه میرزاییگی، تهران: آگاه.
۱۲. معین، محمد (۱۳۷۸). فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر.
۱۳. نسفی، عزیز (۱۳۹۱). کشف‌الحقایق، مقدمه، تصحیح و تعلیقات: سید علی اصغر میرباقری فرد، تهران: سخن.
۱۴. هاشمی، زهره (۱۳۹۴). عشق صوفیانه در آینه استعاره: نظام‌های استعاری عشق در متون عرفانی متشور براساس نظریه استعاره شناختی، تهران: علمی.

15. Lakoff, G & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

16. Semino, E & Steen. (2008). "Metaphor in Literature". In Gibbs, R.W.Jr. (Ed). *The Cambridge handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge Press. 232-246.